

en gascó *bole* ha de ser tan sobrevingut com en català i en castellà, car allí la fonètica del dialecte exigiria que *BÜLLA* s'hagués tornat *boure, forma que no apareix enlloc. Aquesta propagació des del Lleugadoc, Llemosí i Provença a Gascunya referma la versemblança que el focus principal de la forma catalana-castellana sigui també la llengua d'oc.

El canal principal d'entrada és probable que fos la terminologia dels jocs populars. Segurament no és casual el fet que els tres testimonis locals que els meus pelegrinatges toponímics en forniren d'usos populars del mot *bola* es refereixen tots tres a velles formes locals del joc de *boles*, i vinguin tot tres de conservadores localitats del nostre Nord-est: en el fons de les Garrotxes de Coflent (a Ralleu), em parlaven de *jugar a les bòles*, pel que els vells barcelonins anomenaven el 'joc de botxes', i m'explicaven «ací hi jòga tothom» (1959), i també a Forques, a la zona més solitària dels Aspres, em parlaven molt del *joc de bòles*; a Vilamarí (muntanyam desèrtic entre Banyoles i Bàscara) és el joc de pilota el que anomenen *jugar a la bòla*, i un vell indret on s'hi juga tradicionalment és conegut des de segles per *El Joc de la Bola* (1958). És sabuda la importància enorme i l'autoctonisme dels trinquets en terres valencianes, a tots els pobles del País: ara bé, *trinet* és també un intrús de vella provenença gallo-romànica. *Pilota* fou també un antic mot transpirinenc, com ho fou *botxa*, i aquest és també oc. *bocho* (TdF), vingui d'allí o, en últim terme, d'Itàlia.

Amb això no he dit que fos aquest l'únic canal semàntic. No és gens improbable que hi contribuïssin fortament els sectors llicenciosos o pintorescos de la literatura dels trobadors. Justament el principal testimoni trobadoresc de *bola*, el de Peire Cardenal, mitjan S. XIII, correspon a aquest ram.¹⁰

I encara menys he volgut dir que la pressió a favor d'aquesta forma superposada tingués un origen solament occitànic. El francès del Nord era a darrere (i de vegades passava per damunt) influent en el mateix sentit. I n'hi havia un altre, d'acció potser tant o més poderosa, actuant des del Sud: el mossàrab (no en va, potser, València discrepa en aquest punt, amb la seva *ó*, del Principat i el Rosselló). En mossàrab sembla que conviuen (potser en parlars diferents) formes amb *l* i amb *l*, aquestes segurament més preponderants com més avançava l'arabització. En l'Anònim Botànic de Sevilla, de c. 1100 *bulla bāntub* (o sigui *bola-bēnto*), pròpiament 'bola de vent' ('levisticum officinale L.', al qual l'autor dóna en àrab la interpretació 'la inflada'; però d'altra banda a la planta que en àrab anomenen 'la nou de vent' ('alquequenge', «vejiga de perro») li donaven en mossàrab el nom de *bulyâr* (*BULL-AREM, Asín, *Glos. Hisp.-Mus.*, pp. 43-44); en relació amb aquest *bolabento* mossàrab està el fitònim mall. *bolenc*, -ga (veg. infra). D'ací també altres formes mossàrabs com el val. *bòlo* 'pedra rodona'.

I justament en la part més morisca i conservadora del Migjorn valencià, es conserva una interessant pro-

núncia divergent, que té tot l'aire de ser heretada del mossàrab. A Castalla, m'escrivia Enric Valor el 1973, 'pilota, botxa' es diu *bòlla* «amb l robustament geminada (i o tancada), no pas *bola* com a la major part de la terra valenciana: anaven a jugar a la *bòlla* amb boles de ferro i un 'bolitx', que és una bola més petita, a la partida que per això mateix tothom coneix encara per *La Bolla*, en els afores a migjorn de la vila; també diuen així les boles de billar, i a les de jugar els xiquets (de cristall de colors, o de material com si fos pedra) els diuen *bolletes*».¹¹

Confluint els corrents ultrapirinencs amb els andalusís no és estrany que la forma amb *-l-* triomfés, ja en els darrers segles de l'E. Mj., sobre la forma genuïna del català i el castellà arcaics. Es repeteix el cas de l'oc. i moss. *-aire* penetrant juntament en el Principat (però no en mallorquí). I no ens estranyem que Mallorca i Menorca resistissin, fidels a la forma del català doscentista, car allí l'aristocràcia ciutadana i catalana pur-sang s'imposà lingüísticament, en forma més ràpida i completa, damunt el parlar morisquejant, que no pas a València, i allí no hi hagué la convergència entre els corrents de Nord i de Sud que s'imposà en el Continent.

SENTITS SECUNDARIS: *Bolla* 'peça esfèrica usada per autenticar un document' [1274; 1278: «dos coins deven esser fetz los quals sien en nom del Masestre e del coynt, dels quals se deven sagelar totes les cartes --- es establhit que d'aquela matexa *boyla* sien *bolades* les cartes de les revocacions de totes les batlies», MiretS, *TemplH*, 549]; seria preferible no usar el castellanisme recent *marxamo*, i atènyer-se sempre al mot castís.

Bola 'mentida, notícia infundada': per a això en català i castellà i altres llenguatges romànics, veg. les dades i consideracions aplegades en el DCEC 1, 482b2-22; cf. BOFIA, sinònim de substrat semàntic bastant semblant, lisboeta *baieia*, *balão*, it. *balla* (M. L. Wagner, VKR x, 19) i el mall. *bolenga* (AlcM). És ben curiós que *per boulas a mentir* (que el PSW 1, 153, suposa s'ha d'esmenar en *bolas*) figura ja en el S. XIII en el trobador Raimon de Castelnou (*Mon Sirventés*, Rayn. II, 244, que també en dóna algun ex. coetani en francès); sembla que hom hi ha relacionat *bullaire*, *bollador* = fr. ant. *boulerre*, cf. oc. *bolar* «sceller d'une bulle», com si es tractés primerament de les mentides i promeses fantàstiques del venedor de butlles,¹² conducta que n'havia esdevingut proverbial: i en efecte que aquesta influència entrés en joc no és pas una idea desencaminada. En el nostre domini lingüístic, *bola* en aquest sentit s'usa pertot («quant més grans *boles* arrea, més gust dóna, y fa baquejar de riure», MGadea, *Terra del Xè* I, 129).

I hi pot haver contribuït màximament una frase feta que és comuna pertot: *córrer la bola* 'posar-se en circulació un rumor fals = posar-se a rodolar com una bola': «hauem de deixar que *corrin* les boles...» (quan circulen fantàstiques notícies, a causa del petit alçament republicà d'Avinyonet, Coromines, *Pignalió*, cap. 8, p. 119), «que *córrega* la *bola*...», MG-